

Analysis of Factors Affecting Tourism Development in Khorramabad County by Structural Analysis Method

Leila Khademi¹ , Hassan Izady² , Ali Soltani³

1. Department of Urban Planning and Design, Faculty of Arts and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

Email: leila.khademi.9497@gmail.com

2. (Corresponding Author) Department of Urban Planning and Design, Faculty of Arts and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

Email: izady@shirazu.ac.ir

2. Department of Urban Planning and Design, Faculty of Arts and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

Email: soltani@shirazu.ac.ir

ARTICLE INFO

Keywords:

Tourism Development,
Future Studies,
Structural Analysis
Method,
Micmac Software,
Khorramabad County.

Article History:

Received:

23 May 2023

Received in revised form:

27 July 2023

Accepted:

30 September 2023

Available online:

28 October 2023

ABSTRACT

Nowadays, the tourism industry is recognized as a leading sector and driving force for the development of most societies. Optimal planning and development of this sector requires sufficient knowledge and understanding of the issues and factors affecting this industry's development and its future changes. This study aims to identify the factors affecting tourism development with a structural analysis method in Khorramabad County. In terms of purpose, the present study is practical, and its nature is analytical-exploratory with future study approaches. Also, the data collection was in the form of documents and fields. The statistical population of this study was experts and specialists, and 14 people were selected by snowball sampling method. The structural analysis method and Micmac software have been used to analyze the data obtained from the questionnaire of experts and specialists. The results show that among the 37 identified factors, 12 key factors had a more significant impact on tourism development in Khorramabad County, which should be considered in the planning and development of the tourism industry of this county. These factors include hospitality culture, training of experts in the field of tourism, tourism development policies, and plans, participation of citizens, expansion of tours and travel agencies, advertising and marketing expansion, entrepreneurship boom and business environment in tourism, private investment, competitiveness in attracting tourists, variety of tourist attractions and places, tourism branding, the amount of the annual budget allocated by the government in the tourism.

Citation: Khademi, L., Izady, H., & Soltani, A. (2023). Analysis of Factors Affecting Tourism Development in Khorramabad County by Structural Analysis Method. *Journal of Urban Tourism*, 10 (3), 69-88.

<http://doi.org/10.22059/JUT.2023.358852.1131>

© The Author(s)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Nowadays, tourism is known as a dynamic, relatively clean industry and an economic driver in the new age, which is considered a key factor for economic growth in the 21st century. Some tourist destinations have been able to gain a superior position in earning potential and actual incomes due to their natural, cultural and historical advantages and wise planning. Although tourism is one of the best options to achieve economic development, it is one of the most vulnerable industries in the face of crises. Therefore, considering the importance of the tourism industry in terms of economic development and the damage and stagnation it has suffered in the last few years due to the emergence of COVID-19, planning for it is very important. Future studies of tourism development provides an opportunity to reduce the complexity of planning in this industry by identifying key factors, and in this way, the planner can open a way to solve problems and develop tourism with control and management in the light of future studies.

Khorramabad county, despite its potential as a tourism area, is considered one of the fourth most deprived provinces in the country. Also, due to the spread of COVID-19 in the last few years, the tourism industry in this county has declined so that in the spring of 2021, the number of tourists in this county decreased drastically. All this highlights the importance of planning and restoring tourism in this destination to ultimately facilitate economic growth and improve the quality of life of the region's people. Therefore, according to the unfavorable conditions of tourism in the region, it is necessary to plan tourism with different management and according to the specific capacities of the destination with a view to the future. This kind of future-oriented planning leads to scientific, systematic, and logical decision-making concerning the potential of tourism development of this destination and determines what facilities and facilities tourism needs according to the location of the destination and what factors influence the expansion of tourism development. Therefore, this research aims to identify the

key factors affecting the development of tourism in Khorramabad county with the method of structural analysis.

Methodology

In terms of purpose, the present study is practical, and its nature is analytical-exploratory. Also, the data collection was in the form of documents and fields. The statistical population of this study was experts and specialists in the field of tourism and planning. The sampling method was done using a non-probability and purposeful method. The selection of qualified experts was done through the snowball sampling method so that a few experts were first selected and then asked to introduce other people. The statistical is 14 people, all aware of the county's tourism conditions. In order to analyze the data, Micmac software has been used to calculate the cross-impact matrix.

Results and discussion

In order to identify the most important indicators in tourism development in Khorramabad county, 37 indicators were first identified through the investigation of literature review, theoretical foundations, and with the help of experts, which include these sections as socio-cultural, tourist attractions, management and planning, environmental factors, infrastructural-service and economic-political. Then, 14 questionnaires were provided to the experts, whose output was analyzed through the structural analysis method and with the help of Micmac software. The distribution of variables affecting tourism development in the dispersion page indicates the system's instability, so five categories of variables (influential, two-dimensional, regulatory, impressible, and independent) can be identified. Based on the characteristics of each variable, influential variables (because they are the most influential indicators) and risk variables (because they have a great capacity to become key factors of the system) were selected as the most critical factors. Finally, based on the analysis, 12 main factors affecting the development of the tourism industry in Khorramabad county were obtained, which are hospitality culture and quality of hospitality services,

training of experts in the field of tourism, tourism development policies and plans, and coordination between relevant institutions, participation of citizens, expansion of tours and travel agencies, advertising and marketing expansion, entrepreneurship boom and business environment in tourism, private investment, competitiveness in attracting tourists, variety of tourist attractions and places, tourism branding, the amount of the annual budget allocated by the government in tourism industry and infrastructure facilities.

Conclusion

Today, the tourism industry is a multidimensional and comprehensive industry that can influence many regional issues and cause growth and development. This research aims to identify the key factors affecting the future of tourism development in Khorramabad county with the structural analysis method. For this purpose, Micmac software was used to identify the key factors with the mentioned method. As mentioned earlier, this research has found 12 effective key factors for the growth and development of tourism in Khorramabad county, which should be included in the agenda of future planning. These factors have been proposed in various fields that can cause an all-round development, but realizing this requires coordination between all factors and their

development and expansion. Therefore, achieving a favorable future requires the use of these factors, which should be taken into consideration by tourism planners, organizations, and institutions. Finally, research proposals derived from key tourism development factors were also presented. In order to achieve the goals of this research, there were some limitations, among which we can mention the extensiveness and time-consumingness of filling out the questionnaire (a 37*37 matrix), which led to a limited number of people willing to cooperate in this research.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

The authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

The Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors appreciate to all the scientific consultants of this paper.

واکاوی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهرستان خرم آباد با روش تحلیل ساختاری

لیلا خادمی^۱، حسن ایزدی^۲، علی سلطانی^۳۱- گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. Email: leila.khademi.9497@gmail.com۲- نویسنده مسئول، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. Email: izady@shirazu.ac.ir۳- گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. Email: soltani@shirazu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

واژگان کلیدی:

توسعه گردشگری،

آینده پژوهی،

روش تحلیل ساختاری،

نرم افزار میک مک،

شهرستان خرم آباد.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۳/۰۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۵/۰۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۷/۰۸

تاریخ چاپ:

۱۴۰۲/۰۸/۰۶

امروزه صنعت گردشگری به عنوان یک بخش پیشرو و نیروی محرکه توسعه اغلب جوامع شناخته می شود. برنامه ریزی و توسعه مطلوب این بخش مستلزم آگاهی و شناخت کافی از مسائل و عوامل مؤثر بر توسعه این صنعت و تحولات آن در آینده است. هدف این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری با روش تحلیل ساختاری در شهرستان خرم آباد است. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و ماهیت آن تحلیلی-اکتشافی با رویکرد آینده پژوهی است و همچنین گردآوری داده ها به صورت اسنادی و میدانی بوده است. جامعه آماری این پژوهش نیز کارشناسان و متخصصان بوده اند که با روش نمونه گیری گلوله برفی، ۱۴ نفر انتخاب شده اند. برای تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده از پرسش نامه کارشناسان و متخصصان، از روش تحلیل ساختاری و نرم افزار میک مک استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که از بین ۳۷ عامل شناسایی شده، ۱۲ عامل کلیدی تأثیر بیشتری بر توسعه گردشگری شهرستان خرم آباد داشتند که می بایست در برنامه ریزی و توسعه صنعت گردشگری این شهرستان مدنظر قرار گیرد. این عوامل عبارت اند از: فرهنگ گردشگر پذیری، تربیت نیروهای متخصص، سیاست ها و طرح های توسعه گردشگری، مشارکت شهروندان، گسترش تورها و آژانس های گردشگری، گسترش تبلیغات و بازاریابی، رونق کارآفرینی و فضای کسب و کار، سرمایه گذاری بخش خصوصی، رقابت پذیری در زمینه جذب گردشگر، تنوع اماکن و جاذبه های تاریخی-فرهنگی، برند سازی گردشگری و میزان اختصاص بودجه سالیانه دولت در حوزه گردشگری.

استناد: خادمی، لیلا؛ ایزدی، حسن و سلطانی، علی. (۱۴۰۲). واکاوی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهرستان خرم آباد با روش تحلیل ساختاری. مجله گردشگری شهری، ۱۰ (۳)، ۶۹-۸۸.

doi <http://doi.org/10.22059/JUT.2023.358852.1131>

مقدمه

امروزه گردشگری را به عنوان صنعتی پویا، نسبتاً پاک و محرک اقتصادی در عصر جدید می‌شناسند (Eyuboglu, 2020: 1). که به عنوان یک بخش استراتژیک، نقش بسیار مهمی در اقتصاد بسیاری از کشورهای جهان در مراحل مختلف توسعه دارد (آندرواز و جنت خواه، ۱۴۰۲: ۹۶). درواقع این صنعت به منزله یکی از ابزارها و راهکارهای مناسب جهت کسب درآمد و شکوفایی اقتصاد دولت‌ها و ملت‌ها از یکسو و توسعه و آبادانی مناطق در نقاط مختلف دنیا از سوی دیگر مطرح است (قهرمانی فرد و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸). باتوجه به رشد سریع صنعت گردشگری، مقاصد گردشگری جهت بهره‌مندی از مزایای بسیار این صنعت و جذب گردشگر به رقابت با یکدیگر می‌پردازند (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۰۸) که شکل‌گیری رقابت میان مقاصد، منجر به مزیت رقابتی در بازار جهانی می‌شود (Santos, 2022: 20). در این میان برخی مقاصد گردشگری توانسته‌اند به دلیل دارا بودن مزیت‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی و برنامه‌ریزی خردمندانه جایگاه برتری را در کسب درآمدهای بالقوه به دست آورند (کلابی، ۱۴۰۱: ۱۸۴).

مطابق گزارش شورای جهانی سفر و گردشگری در سال ۲۰۱۹، صنعت گردشگری از ۳۳۳ میلیون شغل در سراسر جهان پشتیبانی کرده است که این رقم در سال ۲۰۲۰ به دلیل ظهور ویروس کووید ۱۹ به ۲۷۱،۳ میلیون شغل کاهش یافت و در سال بعد (۲۰۲۱) به ۲۸۹،۵ میلیون شغل افزایش یافت (WTTC, 2022). از طرفی پیش‌بینی شده است که تا سال ۲۰۲۷، ۳۸۰ میلیون شغل توسط صنعت گردشگری ایجاد خواهد شد که این رقم نشان می‌دهد، از هر ده شغل در جهان یک شغل با گردشگری ارتباط مستقیم دارد (Chebli, 2020: 198). علی‌رغم اینکه گردشگری یکی از بهترین گزینه‌ها برای رسیدن به توسعه اقتصادی به شمار می‌رود اما یکی از آسیب‌پذیرترین صنایع در مواجهه با بحران‌ها نیز می‌باشد (Aqueveque & Bianchi, 2017: 449). بنابراین صنعت گردشگری باتوجه به اهمیتش از نظر توسعه و رونق اقتصادی و همچنین آسیب و سکونی که در چند سال اخیر در مواجهه با ظهور کووید ۱۹ دچار شده است، برنامه‌ریزی برای آن بسیار حائز اهمیت است (Burbano et al, 2022: 2). همچنین باید در نظر داشت که جز جدانشدنی فرایند برنامه‌ریزی با توجه به جهان در حال تغییر، پرداختن به آینده است تا ضمن به حداقل رساندن آسیب‌ها و هزینه‌ها بتوان منافع آن را ارتقا بخشید (وئوقی و خانی، ۱۳۹۶: ۲۷). آینده‌نگاری توسعه گردشگری فرصتی را فراهم می‌کند تا بر اساس پیش‌بینی‌ها و تحلیل روندها از پیچیدگی‌های برنامه‌ریزی در این صنعت کاسته شود و از این طریق، برنامه‌ریز می‌تواند با کنترل و مدیریت در پرتو آینده‌پژوهی راهی به سوی حل مسائل و توسعه گردشگری بگشاید (عبدلی، ۱۴۰۱: ۱۵۹).

در دوره‌های مختلف تاریخ، ایران به عنوان یکی از قدیمی‌ترین تمدن‌های جهان به شمار می‌رفته است که می‌تواند جایگاه منحصر به فردی در نقشه جهانی گردشگری داشته باشد (زالی و عطریان، ۱۳۹۵: ۱۰۸). شهرستان خرم‌آباد نیز یکی از مستعدترین مناطق گردشگری این کشور است که جز نخستین سکونتگاه‌های انسانی به شمار می‌رود و از لحاظ تاریخی، قدمتی طولانی دارد. همچنین این مقصد جز یکی از پرآب‌ترین مناطق ایران و دارای مناظر دیدنی و طبیعی فوق‌العاده است، از جمله قلعه فلک‌الافلاک، دریاچه کیو، بام لرستان، خانه آخوند ابو، حمام گپ، آبشار بیشه، آبشار نوژیان، آبشار گریت، پارک جنگلی مخمل کوه، تنگه پیازه، پارک جنگلی شوراب. اما این شهرستان با وجود دارا بودن ظرفیت‌های گردشگری جز مناطق محروم کشور و به عنوان چهارمین استان محروم به شمار می‌رود به طوری که نرخ بیکاری این شهرستان در بهار ۱۴۰۲ برابر با ۱۲،۴ است که با میانگین کشوری (۸،۲) فاصله دارد. همچنین به دلیل شیوع ویروس کرونا در چند سال اخیر (از بهار ۹۹ تا تابستان ۱۴۰۱)، صنعت گردشگری در این شهرستان رو به افول رفته است به گونه‌ای که در بهار سال ۱۴۰۰، تعداد گردشگران این شهرستان به شدت کاهش و به مرز ۸۰ هزار نفر رسید (مرکز آمار ایران). این همه، اهمیت برنامه‌ریزی و بازیابی گردشگری در این مقصد را گوشزد می‌کند تا در نهایت منجر به تسهیل رشد

اقتصادی و بالا بردن کیفیت زندگی مردم منطقه شود. بنابراین با توجه به شرایط نامطلوب گردشگری در منطقه، ضروری است که برنامه‌ریزی گردشگری همراه با مدیریتی متفاوت و متناسب با ظرفیت‌های خاص مقصد با نگاه به آینده صورت پذیرد. این‌گونه برنامه‌ریزی آینده محور منجر به تصمیم‌گیری علمی، نظام‌مند و منطقی در ارتباط با توان توسعه گردشگری این مقصد می‌شود و تعیین می‌گردد که گردشگری متناسب با جایگاه مقصد، چه امکانات و تسهیلاتی نیاز دارد و چه عواملی بر گسترش توسعه گردشگری (اختصاص‌یافته به مقصد مورد مطالعه) تأثیرگذار است. لذا هدف این پژوهش شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری شهرستان خرم‌آباد با روش تحلیل ساختاری است. در زمینه پژوهش حاضر پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی انجام شده است که به‌مرور برخی از آن‌ها پرداخته شده است.

علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی به شناسایی عوامل کلیدی مؤثر در آینده توسعه گردشگری پایدار شهر کرمان پرداختند. در مجموع ۱۰ عامل کلیدی مؤثر شناسایی شد که رقابت‌پذیری تأثیرگذارترین عامل کلیدی در توسعه گردشگری پایدار شهر کرمان است. حذف موانع سفر، گسترش فضاهای ساخته‌شده گردشگری، تخریب محیط‌زیست، مشارکت و همبستگی، تبدیل شهر کرمان به مادر شهری بیش از یک‌میلیون نفر، تراکم جمعیت در مناطق گردشگر پذیر، اشتغال افراد بومی و غیربومی در گردشگری، تنوع فرصت‌های شغلی و فشار تقاضا بر خدمات و زیرساخت‌ها در درجات بعدی اهمیت دارند. احمدی فرد و همکاران (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای به شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری در استان مازندران می‌پردازد. در این پژوهش ۱۳ عامل اصلی در آینده توسعه گردشگری شهرستان‌های استان مازندران شناسایی شد. این پیشران‌ها به ترتیب شامل خدمات رفاهی، فضای سبز شهری، گسترش فضاهای ساخته‌شده مرتبط با گردشگری، رقابت‌پذیری، شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای، تورهای گردشگری، شرایط آب‌وهوایی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، شبکه حمل‌ونقل شهری، امنیت، افزایش فرهنگ گردش پذیر، تأسیسات زیرساختی و توزیع امکانات بودند. پرمایه و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهش خود به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهر لاهیجان پرداختند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات خود از آزمون‌های آماری خی ۲ و فریدمن استفاده کرده‌اند. نتایج تحقیق نشان داده است که جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی، وجود امنیت کافی در شهر لاهیجان به ترتیب مهم‌ترین عوامل مؤثر برای جذب گردشگری در این شهر است. رحمتی و پاشازاده (۱۴۰۰)، در پژوهشی به شناسایی عوامل کلیدی گردشگری شهر سرعین پرداختند. نتیجه این پژوهش نشان داد که عوامل متنوع و نسبتاً زیادی در توسعه گردشگری سرعین تأثیرگذار هستند اما متغیرهای توزیع امکانات، رسانه‌ها، زیباسازی، خدمات درمانی و تنوع‌بخشی بالاترین رتبه‌های اثرگذاری را کسب کرده‌اند. چی و وین^۱ (۲۰۱۲)، در پژوهش خود به ۱۱ عامل اصلی مؤثر بر توسعه گردشگری ویتنام می‌رسند که عبارت‌اند از: گروه ۱: مؤلفه‌های داخلی صنعت گردشگری (سیستم مدیریت گردشگری، زیرساخت‌های گردشگری، زیرساخت‌های اجتماعی، بیمه اقتصادی برای مهمان‌نوازی، کاربرد فناوری در گردشگری) گروه ۲: مؤلفه‌های خارجی مؤثر بر صنعت گردشگری (محیط سیاسی، محیط فرهنگی، محیط رقابتی) و گروه ۳: منابع گردشگری (حس خوب حفاظت از محیط‌زیست، منابع طبیعی، ارزش فرهنگی) که به ترتیب بیشترین تأثیر را گروه ۱، گروه ۳ و گروه ۲ دارند. اسلام^۲ (۲۰۱۵)، در پژوهش خود نشان داد که عوامل اقتصادی، محیطی و اجتماعی بر گردشگری در بنگلادش مؤثرند. عوامل محیطی همچون فصلی بودن، بلایای طبیعی، فشار بر منابع طبیعی، آلودگی و تولید پسماند و آسیب به اکوسیستم منجر به خسارات اقتصادی در صنعت گردشگری می‌شود. علاوه بر این، ایجاد اشتغال قابل توجه برای زنان و کارگران غیرماهر

1. Chi & Vien

2. Islam

در صنعت گردشگری، می‌تواند به توانمندسازی زنان و کاهش فقر کمک کند. برانکو و همکاران^۱ (۲۰۱۹)، در تحقیقی تحت عنوان گردشگری به عنوان یک عامل توسعه منطقه‌ای به این نتیجه رسیدند که برخی متغیرهای اقتصادی مستقل (ایجاد مشاغل جدید برای جمعیت محلی، به‌کارگیری جمعیت جوان محلی، افزایش ارزش دارایی، زیرساخت) و غیراقتصادی (عوامل اجتماعی-فرهنگی، حقوقی و اخلاقی، زیست‌محیطی) در توسعه تأثیرگذار هستند. ایانوگلو و ریسنن^۲ (۲۰۲۰)، در پژوهش خود به روندهای جهانی و عوامل توسعه گردشگری پرداختند و در مدل مفهومی این عوامل را بررسی کردند. عوامل تقاضای گردشگری (شامل درآمد قابل‌تصرف، در دسترس بودن زمان، نیازهای فصلی، اهداف و نیاز به تعطیلات، ویژگی‌های جمعیتی)، عوامل مرتبط با کالاها و خدمات (شامل در دسترس بودن منابع طبیعی و جاذبه‌ها، در دسترس بودن صندوق‌های سرمایه‌گذاری، پایگاه نیروی انسانی ماهر) و عوامل مرتبط با زیرساخت‌های بازار و عوامل نظارتی (شامل اقتصاد، سیاست، رقابت، زیرساخت، حمایت دولتی، استراتژی توسعه منطقه‌ای) می‌باشد که در نهایت ۳ عامل افزایش دید در بازار، تقویت تصویر شهر و توسعه امکانات شهر در توسعه گردشگری اولویت داشتند. ژانگ و همکاران^۳ (۲۰۲۰)، الگوهای فضایی و عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در مورد مطالعه چین را بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد که الگوهای وضعیت مکان، وضعیت زمین، منابع فرهنگی، سیاست‌های منطقه‌ای، روابط بین منطقه‌ای و زیرساخت‌های گردشگری عوامل اصلی تأثیرگذار بر تفاوت‌های فضایی توسعه گردشگری بودند.

جدول ۱. جمع‌بندی پیشینه در شناسایی عوامل موردبررسی

پژوهشگر	روش تحلیل	عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری
علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۷)	روش تحلیل ساختاری و نرم‌افزار میک‌مک	رقابت‌پذیری، حذف موانع سفر، گسترش فضاهای ساخته‌شده گردشگری، تخریب محیط‌زیست، مشارکت و همبستگی، تبدیل شهر کرمان به مادر شهری بیش از یک‌میلیون نفر، تراکم جمعیت در مناطق گردشگر پذیر، اشتغال افراد بومی و غیربومی در گردشگری، تنوع فرصت‌های شغلی و فشار تقاضا بر خدمات و زیرساخت‌ها
احمدی فرد و همکاران (۱۳۹۷)	تحلیل اثرات متقاطع با نرم‌افزار میک‌مک	خدمات رفاهی، فضای سبز شهری، گسترش فضاهای ساخته‌شده مرتبط با گردشگری، رقابت‌پذیری، شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای، تورهای گردشگری، شرایط آب‌وهوایی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، شبکه حمل‌ونقل شهری، امنیت، افزایش فرهنگ گردش پذیر، تأسیسات زیرساختی و توزیع امکانات
پرمایه و همکاران (۱۳۹۹)	آزمون‌های آماری خی ۲ و فریدمن	جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی، امنیت، آب‌وهوا، آلودگی محیط‌زیست، آداب‌ورسوم، تبلیغات و اطلاع‌رسانی، مراکز خدماتی، مراکز استراحتگاهی، ترافیک و حمل‌ونقل، مدیریت شهری، اشتغال پایدار، هزینه‌های گردشگری
رحمتی و پاشازاده (۱۴۰۰)	مدل تحلیل تأثیرات متقابل در قالب نرم‌افزار میک‌مک	متغیرهای توزیع امکانات، خدمات درمانی، زیباسازی، رسانه‌ها، تنوع‌بخشی، توسعه رشته‌های مربوط، خدمات رفاهی، بازاریابی، بودجه، مراکز تفریحی، هزینه مناسب، برنامه‌ریزی، دانش فنی، مدیریت تخصصی گردشگری، نیروی انسانی ماهر، رقابت، مشارکت عمومی، تسهیلات تشویقی، خدمات آموزشی و امنیت
چی و وین (۲۰۱۲)	تحلیل عاملی اکتشافی و رگرسیون چندگانه	سیستم مدیریت گردشگری، زیرساخت‌های گردشگری، زیرساخت‌های اجتماعی، بیمه اقتصادی برای مهمان‌نوازی، کاربرد فناوری در گردشگری، محیط سیاسی، محیط فرهنگی، محیط رقابتی، حس خوب حفاظت از محیط‌زیست، منابع طبیعی، ارزش فرهنگی
اسلام (۲۰۱۵)	نرم‌افزار SPSS	فصلی بودن گردشگری، بلایای طبیعی، برنامه‌ریزی نامناسب، آلودگی و تولید پسماند، فقدان آگاهی، سیاست گردشگری و حمایت دولت
برانکو و همکاران (۲۰۱۹)	تحلیل چند متغیره با SPSS	عوامل اقتصادی (ایجاد مشاغل جدید برای جمعیت محلی، به‌کارگیری جمعیت جوان محلی، افزایش ارزش دارایی، زیرساخت، اثرات اجتماعی-فرهنگی (ایجاد خدمات جدید، توسعه فرهنگ محلی، فعالیت‌های جمعیت محلی)، عوامل حقوقی و اخلاقی (جرم، کاهش معیارهای اخلاقی)،

1. Brankov
2. Ianioglo & Rissanen
3. Zhang

عوامل زیست‌محیطی (محیط‌زیست، سروصدا و شلوغی، دسترسی به نقاط دیدنی، استفاده از منابع طبیعی)		
ایانوگلو و ریسن (۲۰۲۰)	تحلیل داده‌های آماری	افزایش دید در بازار (افزایش تعداد رویدادها اعم از فرهنگی و تجاری، افزایش حضور در سیستم‌عامل‌های رسانه‌های اجتماعی، گسترش همکاری با شهرهای هم‌جوار)، تقویت تصویر شهر (ساختمان اشیاء معماری، فواره‌ها، بناهای تاریخی، ساخت و توسعه پارک‌ها و زمین‌های بازی، بهره‌گیری از میراث سنتی و مشتقات آن، پروژه توسعه جامع مرکز شهر)، توسعه امکانات در شهر (بازسازی هتل‌های موجود، مرکز خرید بزرگ و مدرن، فروشگاه‌های خرید سوغاتی و صنایع‌دستی، بانک اطلاعات گردشگری، امکانات ورزشی، خدمات مرتبط با زندگی سالم)
ژانگ و همکاران (۲۰۲۰)	تحلیل داده‌های آماری و شاخص‌ها	الگوهای وضعیت مکان، وضعیت زمین، منابع فرهنگی، سیاست‌های منطقه‌ای، روابط بین منطقه‌ای و زیرساخت‌های گردشگری

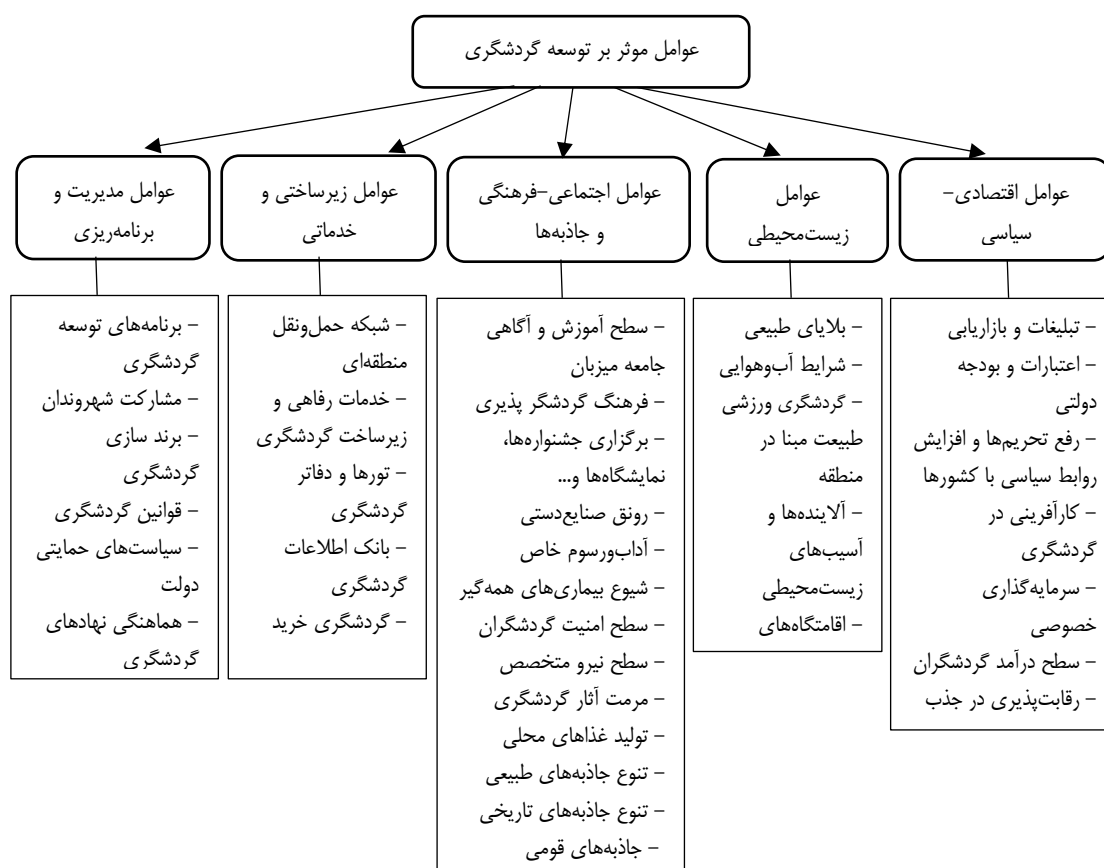
مطابق جدول شماره ۱، پژوهش‌های داخلی بسیاری در زمینه گردشگری انجام‌شده است که هرکدام از آن‌ها بر موضوعات متفاوتی تأکید دارند؛ اما آنچه این پژوهش را از سایر آن‌ها متمایز می‌کند، تفاوت در نمونه موردی و بررسی متغیرهای گوناگون، متناسب و خاص مورد مطالعه است؛ زیرا هر منطقه مسائل و شرایط خاص خود را دارد و نمی‌توان همه عوامل توسعه گردشگری را عیناً به سایر مناطق تعمیم داد. همچنین با توجه به مسائل روز گردشگری عواملی مانند رفع تحریم‌ها و تنش‌ها، شیوع بیماری‌های همه‌گیر، مرمت آثار گردشگری، تولید غذاهای محلی و... در این پژوهش گنجانده شده است که این عوامل در سایر پژوهش‌های پیشین مدنظر گرفته نشده است؛ لذا در این پژوهش تلاش شده است تا عوامل کامل‌تری را نسبت به سایر پژوهش‌ها متناسب با شرایط مورد مطالعه و همچنین شرایط عمومی کل کشور مدنظر قرار گیرد.

مبانی نظری

احتمالاً نخستین و برجسته‌ترین موضوع در مطالعه صنعت گردشگری، چیستی، ماهیت و سرانجام تعاریف آن است (حکمت‌نیا، ۱۳۹۹: ۷۴) که به دلیل ماهیت پیچیده و چندوجهی گردشگری، ارائه هرگونه تعریف در این زمینه دشواری‌های خاص خود را دارد. (موحد، ۱۳۹۴: ۲۴). یکی از تعاریف جامع گردشگری، تعریف ارائه‌شده از سوی سازمان جهانی گردشگری می‌باشد افرادی که باهدف گذران اوقات فراغت، تفریح و خرید و غیره در کمتر از یک سال در خارج از محیط معمولی زندگی خود می‌گذرانند را توریسم می‌نامند (نظم فر و علی بخشی، ۱۴۰۰: ۶۱). درگذشته افراد برای گردش و تفریح به شهرها و کشورها سفر می‌کرده‌اند اما امروزه با بهبود حمل‌ونقل ملی و منطقه‌ای، گردشگری به یک صنعت درآمدزا تبدیل شده است که به‌عنوان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین صنعت اقتصادی جهان شناخته می‌شود و این امر منجر شد تا مورد توجه مدیران و برنامه ریزان محلی، منطقه‌ای و ملی قرار گیرد. همچنین این توسعه باعث شده که فعالیت‌های حوزه گردشگری به یک فعالیت جهانی تبدیل شوند و بخش‌های مختلف با همدیگر همکاری می‌کنند تا نیازهای گردشگران را مرتفع سازند (حسنی و رحیم زاده، ۱۳۹۸: ۱۳۸).

توسعه گردشگری برگرفته از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بخش‌های مختلف است که در ادامه به آن پرداخته شده است. از نظر گان^۱ دو بخش اصلی سیستم گردشگری که محرک توسعه گردشگری در یک مقصد است، عرضه و تقاضا است. تقاضا شامل تمامی گردشگران متقاضی از مبداهای مختلف به مقصد مورد نظر است (موحد، ۱۳۹۴: ۳۹) که عوامل تأثیرگذار بر تقاضا عبارت‌اند از: عوامل فردی و جمعیت‌شناختی (سن، ملیت، ارزش‌ها و...)، عوامل جغرافیایی (فصلی بودن

تقاضا، دسترسی و جاذبه‌ها، آب‌وهوا مقصد و...)، عوامل مربوط به مقصد (تصویر مقصد، سطح توسعه، امنیت و...)، عوامل اقتصادی (هزینه سفر و...) و عوامل سیاسی (قانون‌گذاری دولت در عرضه و تقاضا، نحوه صدور ویزا، توافقات دوطرفه و...) (وثوقی و خانی، ۱۳۹۶: ۵۴). عرضه نیز شامل همه عناصر و برنامه‌هایی می‌شود که جهت ارائه به گردشگران یک مقصد طراحی و آماده می‌گردد. عناصر عرضه گردشگری را می‌توان در ۵ طبقه به این شرح دسته‌بندی کرد: منابع گردشگری (منابع طبیعی و فرهنگی منطقه گردشگری)، زیرساخت‌های گردشگری (حمل‌ونقل و زیرساخت‌های ارتباطی)، تسهیلات پذیرایی (امکانات اقامتی، غذا و نوشیدنی)، تسهیلات تفریحی و سرگرمی (متمرکز بر فعالیت‌های تفریحی گردشگر) و خدمات پذیرش گردشگر (شامل آژانس‌های مسافرتی و دفاتر گردشگری) (وثوقی و خانی، ۱۳۹۶: ۷۸-۷۷). توسعه گردشگری درواقع کلیتی از عرضه و تقاضا است، مشتمل بر بخش‌ها، اجزا، عناصر متعدد و پیچیده همانند جاذبه‌ها، حمل‌ونقل (هوایی، زمینی، دریایی و...)، مراکز اقامتی، تأسیسات زیربنایی، بازارهای داخلی و بین‌المللی، تبلیغات، اطلاعات، خدمات و... که در ارتباط متقابل با یکدیگر قرار می‌گیرند (پرمایه و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۱). امروزه با گذر از نگاه تک‌بعدی و حرکت به سمت پارادایم توسعه پایدار گردشگری، می‌بایست عوامل مختلف مؤثر بر توسعه گردشگری و اثرات آن‌ها را موردبررسی قرارداد (Sobaih et al, 2021: 3). لذا مجموعه‌ای از عوامل مؤثر بر عرضه و تقاضا گردشگری را می‌توان زیر سایه عوامل کلی‌تری (شکل ۱) همچون عوامل اقتصادی-سیاسی، اجتماعی-فرهنگی، زیست‌محیطی، زیرساختی-خدماتی و مدیریتی-برنامه‌ریزی دسته‌بندی کرد (فرجی ملایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۵۴). مهم‌ترین عامل مؤثر بر توسعه گردشگری در اغلب کشورها رونق اقتصادی است که می‌تواند در توانمندسازی مردم محلی، بهبود اقتصاد محلی، تنوع‌بخشی اقتصادی و رشد آن، کاهش فقر، خلق فرصت‌های شغلی و ارتقاء استانداردهای زندگی و افزایش سرمایه‌گذاری نقش عمده‌ای را ایفا نماید (ربیعی مندجین، ۱۴۰۱: ۲۷۰). یکی دیگر از عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در هر منطقه آثار اجتماعی-فرهنگی گردشگری آن است که بررسی اثرات آن نسبت به آثار اقتصادی و زیست‌محیطی مشکل‌تر است (نظم فر و علی بخشی، ۱۴۰۰: ۶۲). درواقع، این عوامل درجه‌های نوینی از شناخت، توسعه و پایداری را برای جوامع در بردارد و شامل طیف وسیعی از منابع همچون آداب‌ورسوم، فرهنگ، هنر و ادبیات، معماری، صنایع‌دستی، موسیقی، رقص‌های محلی و غیره می‌شود. لذا می‌توان گفت تفاوت‌های موجود در سنت، لباس، صنایع‌دستی، غذا، موسیقی، هنر، معماری و امثال آن باعث شده فرهنگ‌ها و جوامع سازنده این فرهنگ‌ها تبدیل به کانون اصلی توجه گردشگران شود و به دنبال آن در توسعه و جذب گردشگر مؤثر باشند (جلالیان و بیکی، ۱۴۰۲: ۲). همچنین عوامل زیست‌محیطی در گردشگری نیز دارای اثرات گسترده‌ای است که می‌تواند گردشگر را به مقصد جذب کند و در چرخه فرآیند موجب رونق منطقه شود، چراکه محیط بستر فعالیت‌های گردشگری بسیاری از جاذبه‌های گردشگری را شکل می‌دهد (موحد، ۱۳۹۴: ۱۷۹). یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه، عوامل مدیریتی و برنامه‌ریزی است که می‌تواند با تهیه برنامه‌های درخور منجر به رونق گردشگری شود. همچنین عوامل کالبدی و زیرساختی نیز برای رفاه گردشگران نیز بسیار موردتوجه است، چراکه گردشگران سطح کیفیت خدمات و زیرساخت‌های مقصد را در نظر می‌گیرند و اغلب به نقاطی سفر می‌کنند که از این لحاظ سطح کیفیت بالایی داشته باشند. وجود مجموعه این عوامل در مقصد می‌تواند گردشگر را به منطقه جذب کند و توسعه گردشگری را به دنبال دارد. لذا با توجه به مبانی نظری در زمینه شاخص‌های محرک گردشگری بر اساس عرضه و تقاضا و جمع‌بندی عوامل بررسی‌شده در پیشینه پژوهش، این پژوهش به بررسی متغیرهای گسترده‌ای از مجموعه عوامل زیر می‌پردازد.

شکل ۱. مجموعه عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری

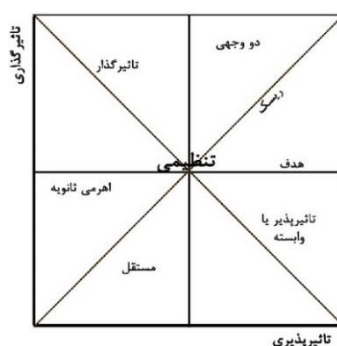
آینده‌نگاری، فرآیند نظام‌مند با نگاه به آینده بلندمدت در زمینه‌های علمی، فناوری، اقتصادی و اجتماعی است که هدف آن تعیین حوزه‌های پژوهش راهبردی و پیدایش فناوری‌های نوظهور با بیشترین فواید اقتصادی و اجتماعی است (پرچکانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۶۴). درواقع آینده‌پژوهی به‌عنوان یک ابزار پشتیبان برای برنامه‌ریزی بلندمدت، در میان جوامع است که شرایطی را فراهم می‌کند تا بتوان نسبت به آینده موضع مناسب‌تری اتخاذ شود، به‌گونه‌ای که نه در پی تعیین پیش‌بینی‌های آینده بود و نه آینده فعالیت‌ها را به تقدیر واگذار و بدون طرح و برنامه حرکت کرد. از مزایای بالقوه کاربرد آینده‌پژوهی می‌توان توانایی در شناسایی و تفسیر تغییرات محیطی، بهبود فرایند برنامه‌ریزی راهبردی، رشد قابلیت‌های ابتکاری و اجرای تصمیمات راهبردی را برشمرد (علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۹). با ورود به هزاره جدید، صنعت گردشگری نیز عصری نوین را آغاز کرده است و انتظار است که برنامه‌ریزان پیوسته به مسائل اصولی و زیربنایی در خصوص رشد، جهت و آثار این صنعت در آینده توجه کنند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۲) تا بتوان با بهره‌گیری از رویکرد آینده‌نگری در گردشگری، رونق اقتصادی و افزایش کیفیت زندگی افراد محقق شود (تقوایی و حسینی خواه، ۱۳۹۶: ۹). بنابراین باید توجه داشت که در جهان پر از تغییرات آکنده از عدم قطعیت‌ها تنها با به‌کارگیری رویکرد آینده‌پژوهی است که درک سامانه‌ای با نگاه به آینده و با تعیین عوامل کلیدی در توسعه آتی صنایع همچون گردشگری، امکان‌پذیر می‌شود (ده زاده سیلابی، ۱۳۹۷: ۷۵). درواقع آینده‌پژوهی و نتایج آن به‌عنوان عناصر ورودی برای تدوین استراتژی و سیاست‌گذاری است که به برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری کمک شایانی کرده است. آینده‌پژوهی همچنین به تحلیل و شناسایی اثرات اقتصادی و اجتماعی تصمیمات و اهداف می‌پردازد و شناسایی عناصر کلیدی تأثیرگذار بر آینده گردشگری را کانون توجه خود قرار می‌دهد (بهزادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۱). از این منظر

پژوهش حاضر نیز تلاشی برای شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری با نگاه به آینده و رویکرد آینده‌پژوهی است.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، تحقیق کاربردی و از نظر ماهیت تحلیلی - اکتشافی با رویکرد آینده‌پژوهی است. روش گردآوری داده‌ها به صورت مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی است. جامعه آماری این پژوهش شامل خبرگان و متخصصان در زمینه گردشگری و برنامه‌ریزی آن می‌باشند که از آن‌ها خواسته شد در راستای رویکرد آینده‌پژوهی، تأثیرات عوامل بر یکدیگر را با نگاه به آینده در نظرگیرند. روش نمونه‌گیری در این پژوهش با استفاده از روش غیر احتمالی و از نوع هدفمند صورت گرفته است. انتخاب خبرگان واجد شرایط از طریق روش نمونه‌گیری گلوله برفی انجام شد، به گونه‌ای که ابتدا چند کارشناس (آشنا با شهرستان خرم‌آباد) انتخاب گردید و سپس از آن‌ها درخواست شد تا افراد دیگر را معرفی نمایند. نمونه آماری این پژوهش جهت وزن دهی عوامل ۱۴ نفر می‌باشند که همگی آن‌ها با شرایط گردشگری حاکم بر منطقه آگاه هستند و ۱۱ نفر آن‌ها در داخل شهرستان و ۳ نفر در خارج از منطقه زندگی می‌کنند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نرم‌افزار میک‌مک جهت انجام محاسبات ماتریس اثرات متقابل انجام شده است. برای شناسایی مهم‌ترین شاخص‌ها در توسعه صنعت گردشگری شهرستان خرم‌آباد ابتدا ۴۷ شاخص از طریق تفحص در پژوهش‌های انجام گرفته شده و به کمک کارشناسان و متخصصان، شناسایی شد و ۵ پرسش‌نامه اولیه در اختیار متخصصان و کارشناسان قرار گرفت. سپس با بررسی و تحلیل بیشتر شاخص‌ها با کمک کارشناسان از میان ۴۷ شاخص در نهایت ۳۷ شاخص اصلی برای پرسش‌نامه نهایی تعیین شد. پس از شناسایی متغیرها و مؤلفه‌های مهم در حوزه موردنظر، ماتریس تحلیل اثرات وارد نرم‌افزار می‌شود. باتوجه به تعداد متغیرهای شناسایی شده، یک ماتریس $n \times n$ تشکیل می‌شود که برای بررسی ارتباط میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بین متغیرها از عدد «صفر» به منزله «بدون تأثیر»، عدد «یک» به منزله «تأثیر ضعیف»، عدد «دو» به منزله «تأثیر متوسط» و در نهایت عدد «سه» به منزله «تأثیر زیاد» استفاده می‌شود. در نهایت بر اساس پراکندگی متغیرها (شکل ۲) و میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر کدام از آن‌ها می‌توان ۵ دسته (متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای دوجبه، متغیرهای تأثیرپذیر یا وابسته، متغیرهای مستقل و متغیرهای تنظیمی) را تشخیص داد که هر کدام نقش متفاوتی در پویایی سیستم دارند.

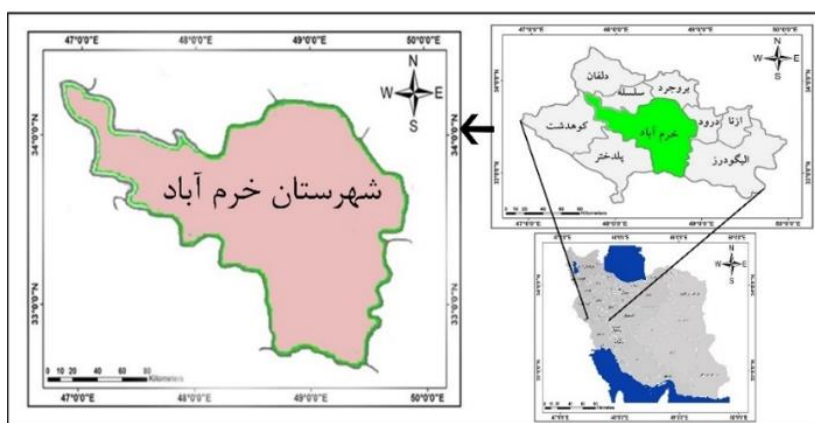

شکل ۲. پلان انواع متغیرها

الگوی پراکندگی متغیرها در نمودار نشان‌دهنده پایداری یا ناپایداری سیستم می‌باشد. در صورتی که متغیرها به حالت L در نمودار قرار گرفته باشند، سیستم پایدار است. اما اگر متغیرها در قطر ماتریس و در اطراف آن پراکنده شده باشند، سیستم ناپایدار است و فقدان متغیرهای تأثیرگذار، تهدیدی برای سیستم است (Godet, 2003:15).

محدوده مورد مطالعه

این شهرستان در مرکز نیمه غربی استان لرستان و در ۴۱ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۴۸ دقیقه و ۵۶ درجه و ۳۲ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۳ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. ارتفاع این شهرستان از سطح دریا بیش از ۱۱۴۷ متر است و ۵۴۴۴ کیلومتر وسعت دارد (مرکز آمار ایران). مرکز این شهرستان شهر خرم‌آباد است که جاذبه‌های گردشگری فراوانی همچون قلعه فلک‌الافلاک، دریاچه کیو، بام لرستان، خانه آخوند ابو، حمام گپ، آبشار بیشه، آبشار نوژیان، آبشار گریت، پارک جنگلی مخمل کوه، تنگه پیازه، پارک جنگلی شوراب را شامل می‌شود. از میان این آثار، بیشترین بازدیدگردشگران از قلعه فلک‌الافلاک صورت می‌گیرد که مطابق اعلام سایت گردشگری استان در نوروز سال ۱۴۰۲ تعداد بازدیدکنندگان آن به ۱۳۴ هزار نفر رسید. البته از آثار طبیعی این شهرستان نمی‌توان غافل ماند چراکه مناظر طبیعی بسیار زیبایی دارد به گونه‌ای که آبشار بیشه این شهرستان را «عروس ایران» می‌نامند.

شکل ۳. موقعیت جغرافیایی شهرستان خرم‌آباد

یافته‌ها

برای شناسایی مهم‌ترین شاخص‌ها در توسعه صنعت گردشگری منطقه مورد مطالعه از طریق تفحص در پژوهش‌های انجام گرفته شده و به کمک کارشناسان و متخصصان، ۳۷ شاخص برای تدوین پرسش‌نامه تعیین شد. این ۳۷ شاخص (جدول ۲) شامل ۶ بخش اجتماعی-فرهنگی، جاذبه‌های گردشگری، مدیریت و برنامه‌ریزی، عوامل محیطی، زیرساختی و خدماتی و اقتصادی-سیاسی است.

جدول ۲. عوامل کلی مؤثر بر توسعه گردشگری شهرستان خرم‌آباد

عوامل اجتماعی-فرهنگی	سطح آموزش و آگاهی جامعه میزبان، فرهنگ گردشگر پذیری، مهمان‌نوازی گردشگران و کیفیت خدمات پذیرایی، برگزاری جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و... رونق صنایع دستی، آداب و رسوم خاص محلی (مانند آیین سوگواری عاشورا، شب یلدا و...)، شیوع بیماری‌های همه‌گیر، تأمین امنیت گردشگران، تربیت نیروهای متخصص و کاردان در حوزه گردشگری، مرمت آثار و ابنیه فرهنگی - تاریخی (مانند قلعه فلک‌الافلاک)، تولید غذاهای محلی و معرفی آن‌ها
جاذبه‌ها	تنوع جاذبه‌های طبیعی و زیستی (آبشار بیشه، دریاچه کیو و رودخانه‌ها و...)، تنوع اماکن و جاذبه‌های تاریخی - فرهنگی، جاذبه‌های قومی و عشایری
مدیریت و برنامه‌ریزی	تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری، مشارکت شهروندان، برند سازی گردشگری، شفاف‌سازی قوانین و مقررات گردشگری، سیاست‌های تشویقی و حمایتی دولت، هماهنگی نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط گردشگری
محیطی	خطرات بلایای طبیعی (مثل سیل و...)، شرایط آب‌وهوایی، گردشگری ورزشی طبیعت مبنای در منطقه، منابع آلاینده و آسیب‌های زیست‌محیطی، اقامتگاه‌های بوم‌گردی
زیرساختی-	شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای (ریلی، زمینی و هوایی)، خدمات رفاهی و زیرساخت‌های گردشگری (هتل، رستوران،

خدماتی	بیمارستان و...، تورها، دفاتر و آژانس‌های گردشگری، ایجاد بانک اطلاعات گردشگری، گردشگری خرید
اقتصادی-سیاسی	تبلیغات و بازاریابی، میزان اختصاص بودجه سالیانه دولت در حوزه گردشگری و امکانات زیربنایی، رفع تحریم‌ها و تنش‌ها، تعامل سازنده و افزایش روابط سیاسی با کشورها، کارآفرینی و فضای کسب‌وکار در حوزه گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش درآمد گردشگران، رقابت‌پذیری در زمینه جذب گردشگر، کاهش و متعادل‌سازی هزینه‌های سفر و گردشگری (هزینه اقامت، بازدید و...)

همان‌طور که در بالا اشاره شد، ۳۷ متغیر در ۶ حوزه به‌عنوان عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهرستان خرم‌آباد شناسایی و سپس با روش تحلیل اثرات متقابل با نرم‌افزار میک‌مک جهت استخراج عوامل اصلی بر وضعیت آینده منطقه مورد مطالعه مورد تحلیل قرار گرفتند. بر اساس تعداد متغیرها، ابعاد ماتریس 37×37 است. تعداد تکرارها ۲ بار در نظر گرفته شده است و میزان پرشدگی ماتریس $90/28$ درصد است که نشان‌دهنده ضریب خوبی می‌باشد. از مجموع 1236 رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس 133 رابطه صفر، 423 رابطه یک، 686 رابطه دو و 127 رابطه سه است (جدول ۳). همچنین ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با ۲ بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی 100 درصد بهره‌مند شده که حاکی از روایی بالای پرسش‌نامه و پاسخ‌های آن است (جدول ۴).

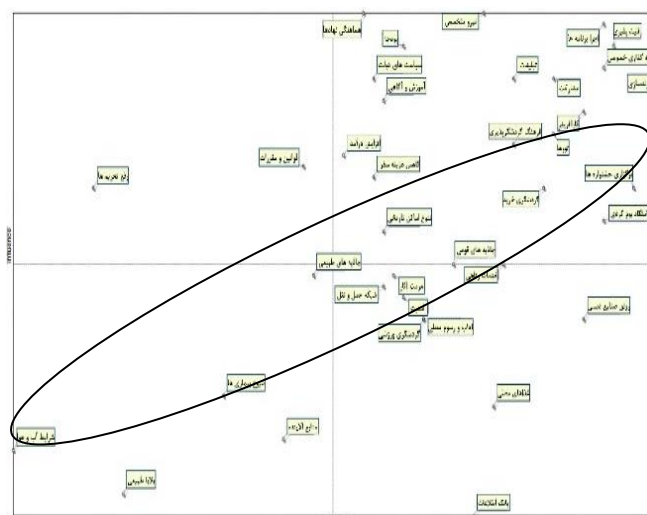
جدول ۳. ویژگی‌های کلی سیستم

ابعاد ماتریس	تکرار ماتریس	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درصد پرشدگی
37*37	۲	۱۳۳	۴۲۳	۶۸۶	۱۲۷	۱۲۳۶	۹۰/۲۸

جدول ۴. درجه مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

چرخش	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری
۱	۹۹	۱۰۰
۲	۱۰۰	۱۰۰

همان‌طور که در شکل (۴) مشاهده می‌شود پراکنش متغیرها در راستای قطر اصلی سیستم است و در نتیجه سیستم گردشگری شهرستان ناپایدار است. ناپایداری سیستم حاکی از آن است که آینده گردشگری به‌شدت دچار تحول خواهد شد چراکه عوامل گوناگون بر آن تأثیر می‌گذارد و تنها از طریق برنامه‌ریزی آینده محور می‌توان گردشگری را به سطح پایداری رساند.

شکل ۴. پلان ناپایداری سیستم

تحلیل بعدی بررسی میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری ماتریس مستقیم و غیرمستقیم هرکدام متغیرها است که توسط نرم‌افزار میک‌مک سنجیده شده است. در تأثیرات غیرمستقیم متغیرها، هرکدام از روابط متغیرها توسط نرم‌افزار میک‌مک به توان ۲، ۳ و... می‌رسند و بر این اساس اثرات غیرمستقیم متغیرها سنجیده می‌شود که در این پژوهش پس از بررسی خروجی‌ها، این نتیجه به دست آمد که تحلیل ماتریس تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم مشابه یکدیگر هستند. در ماتریس تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم جمع سطری هر عامل به‌عنوان میزان تأثیرگذاری و جمع ستونی هر عامل میزان تأثیرپذیری آن را از عوامل دیگر نشان می‌دهد. بدین ترتیب باتوجه به جدول ۵، میزان و درجه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها بر یکدیگر نشان داده شده است. در ماتریس تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای هماهنگی بین نهادها و سازمان‌ها، تربیت نیروهای متخصص و تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه بیشترین تأثیرگذاری و همچنین متغیر خطرات بلایا طبیعی کمترین تأثیرگذاری را دارد. همچنین متغیر برند سازی گردشگری بیشترین تأثیرپذیری و متغیر رفع تحریم‌ها و تنش کمترین تأثیرپذیری را بر آینده توسعه گردشگری شهرستان دارد.

جدول ۵. تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم متغیرها

متغیرها	MDI (مستقیم)		MDI (غیرمستقیم)	
	اثرگذاری	اثرپذیری	اثرگذاری	اثرپذیری
۱) سطح آموزش و آگاهی جامعه میزبان	۶۹	۵۴	۲۴۹۵۵۴	۲۰۶۲۸۳
۲) فرهنگ گردشگر پذیری، مهمان‌نوازی	۶۵	۶۷	۲۳۵۰۸۳	۲۴۸۰۳۳
۳) برگزاری جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و...	۶۱	۷۹	۲۳۲۲۸۲	۲۸۵۶۷۳
۴) رونق صنایع دستی	۴۹	۷۴	۱۸۵۷۸۶	۲۷۶۳۲۹
۵) آداب و رسوم خاص محلی	۴۹	۵۸	۱۸۴۴۴۷	۲۱۷۹۲۰
۶) شیوع بیماری‌های همه‌گیر	۴۲	۳۸	۱۵۵۹۱۶	۱۳۹۹۶۰
۷) تأمین امنیت گردشگران	۵۱	۵۶	۱۸۸۳۷۷	۱۹۹۵۱۰
۸) تربیت نیروهای متخصص و کاردان	۷۷	۶۴	۲۷۸۱۹۲	۲۳۹۵۲۶
۹) مرمت آثار و ابنیه فرهنگی - تاریخی	۵۳	۵۵	۱۹۵۸۶۷	۱۹۹۰۱۸
۱۰) تولید غذاهای محلی و معرفی آن‌ها	۴۱	۶۵	۱۵۵۶۹۸	۲۴۴۳۶۴
۱۱) تنوع جاذبه‌های طبیعی و زیستی	۵۳	۴۷	۱۹۰۵۳۵	۱۶۶۷۷۱
۱۲) تنوع اماکن و جاذبه‌های تاریخی	۵۷	۵۴	۲۰۹۹۰۹	۱۹۷۰۵۰
۱۳) جاذبه‌های قومی و عشایری استان	۵۴	۶۱	۲۰۰۸۴۵	۲۲۷۶۹۷
۱۴) تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه	۷۶	۷۶	۲۷۲۲۱۶	۲۷۰۷۴۰
۱۵) مشارکت شهروندان	۷۱	۷۱	۲۵۴۷۱۸	۲۶۱۲۶۲
۱۶) برند سازی گردشگری	۷۲	۸۱	۲۶۲۵۷۳	۲۹۸۲۴۳
۱۷) شفاف‌سازی قوانین و مقررات	۶۳	۴۶	۲۳۲۲۹۴	۱۶۸۶۴۸
۱۸) سیاست‌های تشویقی و حمایتی دولت	۷۱	۵۳	۲۵۵۰۷۲	۱۹۰۲۹۹
۱۹) هماهنگی نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط	۷۷	۵۲	۲۷۸۷۳۱	۱۹۳۴۷۹
۲۰) خطرات بلایای طبیعی (مثل سیل و...)	۳۳	۲۸	۱۱۷۴۸۳	۹۷۱۱۷
۲۱) شرایط آب‌وهوایی	۳۷	۱۷	۱۲۸۳۴۱	۶۰۱۱۲
۲۲) گردشگری ورزشی طبیعت مینا	۴۹	۵۸	۱۸۲۶۷۶	۲۰۲۵۴۲
۲۳) منابع آلاینده و آسیب‌های محیطی	۳۸	۴۴	۱۳۶۳۵۰	۱۵۳۵۳۸
۲۴) گسترش اقامتگاه‌های بوم‌گردی	۵۸	۷۶	۲۱۱۱۷۹	۲۷۱۹۱۱
۲۵) شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای	۵۲	۵۴	۱۹۰۵۲۱	۱۹۱۴۹۳
۲۶) خدمات رفاهی و زیرساخت‌ها	۵۴	۶۶	۱۹۷۰۸۸	۲۳۶۰۰۴
۲۷) تورها، دفاتر و آژانس‌های گردشگری	۶۶	۷۱	۲۴۲۲۷۸	۲۵۴۵۶۵
۲۸) ایجاد بانک اطلاعات گردشگری	۳۱	۶۳	۱۱۲۰۹۸	۲۳۱۰۰۳
۲۹) گردشگری خرید	۶۱	۷۰	۲۲۰۹۲۵	۲۵۵۸۸۰

۲۴۵۰۱۶	۲۵۹۴۵۶	۶۷	۷۱	(۳۰) تبلیغات و بازاریابی
۲۰۱۹۹۲	۲۶۷۵۴۷	۵۶	۷۴	(۳۱) میزان اختصاص بودجه سالیانه دولت
۹۶۰۳۴	۲۲۲۵۹۳	۲۵	۶۱	(۳۲) رفع تحریم‌ها و تنش‌ها، تعامل سازنده و افزایش روابط سیاسی
۲۷۱۴۰۲	۲۵۰۸۹۵	۷۴	۶۸	(۳۳) رونق کارآفرینی و فضای کسب‌وکار
۲۷۹۹۴۵	۲۶۱۷۴۷	۷۶	۷۲	(۳۴) سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۱۸۵۷۴۹	۲۳۱۴۰۰	۵۰	۶۴	(۳۵) افزایش درآمد گردشگران
۲۷۸۲۰۸	۲۶۸۸۵۸	۷۷	۷۴	(۳۶) رقابت‌پذیری در زمینه جذب گردشگر
۱۹۵۲۰۸	۲۲۶۳۹۴	۵۳	۶۲	(۳۷) کاهش و متعادل‌سازی هزینه‌های سفر

با توجه این‌که شیوه توزیع و پراکنش متغیرهای مؤثر بر توسعه گردشگری شهرستان در صفحه پراکندگی، حاکی از ناپایداری سیستم است، لذا ۵ دسته متغیر (متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای دوجوهری، متغیرهای تنظیمی، متغیرهای تأثیرپذیر و متغیرهای مستقل) قابل‌شناسایی هستند که به تفصیل تشریح شده‌اند.

(۱) متغیرهای تأثیرگذار: این متغیرها بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری را دارند که دو عامل رفع تحریم‌ها و تنش‌ها و تعامل سازنده و افزایش روابط سیاسی با کشورهای مختلف در این ناحیه قرار گرفته است. درواقع این دو مؤلفه بسیار بحرانی به شمار می‌آیند چراکه تغییرات سیستم وابسته به آن‌ها است و برنامه‌ریزی آینده محور جهت کنترل آن بسیار اهمیت دارد.

(۲) متغیرهای دوجوهری: اکثر عوامل (جدول ۲) در این ناحیه از پلان قرار گرفته‌اند که هم بسیار تأثیرگذار و هم بسیار تأثیرپذیر در توسعه گردشگری هستند و جز متغیرهای ناپایدار محسوب می‌شوند و هر تغییری روی آن‌ها، واکنش و تغییری بر سایر متغیرها را به دنبال دارد. به‌عنوان مثال مؤلفه گسترش تورها بر مؤلفه رقابت‌پذیری در زمینه جذب گردشگر، مؤلفه تربیت نیرو متخصص و کاردان بر مؤلفه تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری، مؤلفه تبلیغات و بازاریابی بر مؤلفه کارآفرینی و فضای کسب‌وکار، مؤلفه توسعه خدمات رفاهی و زیرساخت‌های گردشگری بر مؤلفه گسترش اقامتگاه‌های بوم‌گردی و مؤلفه سیاست‌های تشویقی و حمایتی دولت بر مؤلفه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی تأثیرگذار و تأثیرپذیر هستند. درنتیجه باید دانست که توسعه و گسترش هر یک از این عوامل بر عوامل دیگر تأثیرگذار و تأثیرپذیر است و آینده توسعه گردشگری شهرستان به این عوامل وابسته است و اهمیت برنامه‌ریزی برای این دسته دوجوهری است. (۳) متغیرهای تأثیرپذیر یا وابسته: سه عامل جاذبه‌های قومی و عشایری، تولید غذاهای محلی و معرفی آن‌ها و ایجاد بانک اطلاعات گردشگری تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بسیار بالایی در سیستم دارند و از این عوامل می‌توان برای تکامل متغیرهای تأثیرگذار و دوجوهری استفاده نمود اما فاقد نقش اصلی در سیستم هستند.

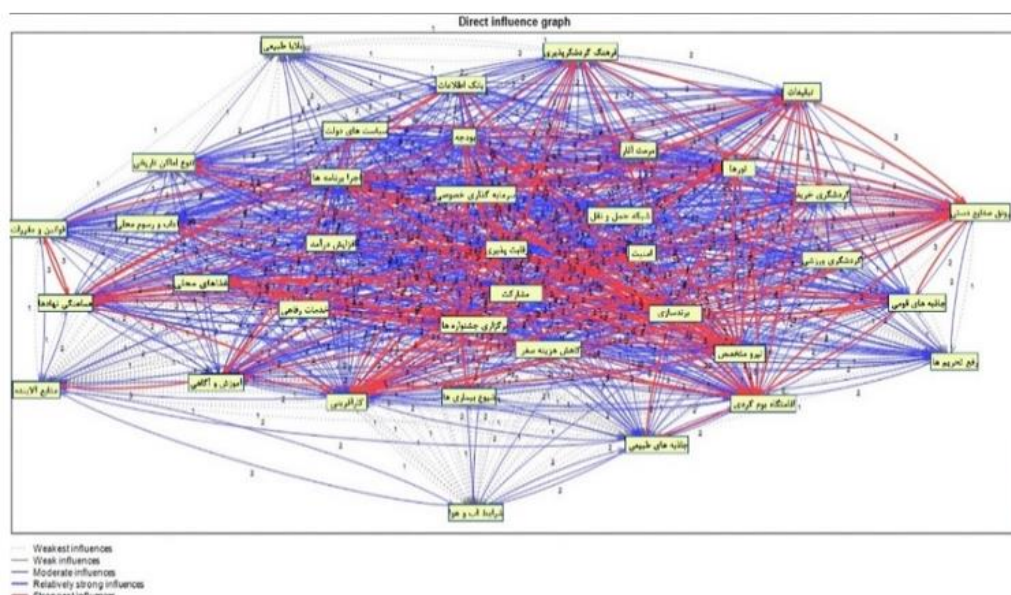
(۴) متغیرهای مستقل: این متغیرها از سایر متغیرهای سیستم تأثیر نپذیرفته و بر آن‌ها هم تأثیر ندارند و شامل ۴ متغیر شیوع بیماری‌های همه‌گیر، خطرات بلایای طبیعی (مثل سیل و...)، شرایط آب‌وهوایی و منابع آلاینده و آسیب‌های زیست‌محیطی هستند. این عوامل ارتباط بسیار کمی با سیستم دارند و می‌توان آن‌ها را از سیستم خارج نمود.

(۵) متغیرهای تنظیمی: این دسته از متغیرها شامل آداب‌ورسوم خاص محلی، تأمین امنیت گردشگران، مرمت آثار و ابنیه تاریخی-فرهنگی، تنوع اماکن و جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی، تنوع جاذبه‌های طبیعی و زیستی، شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای (ریلی، زمینی و هوایی) و گردشگری ورزشی طبیعت مبنای منطقه است که این متغیرها نقش مهمی در تنظیم روابط بین متغیرها جهت توسعه صنعت گردشگری شهرستان خرم‌آباد دارند.

جدول ۶. انواع متغیرها

دسته‌بندی	متغیرها
تأثیرگذار	رفع تحریم‌ها و تنش‌ها، تعامل سازنده و افزایش روابط سیاسی با کشورهای مختلف
دووجهی	سطح آموزش و آگاهی جامعه میزبان، فرهنگ گردشگر پذیری، مهمان‌نوازی گردشگران، برگزاری جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و...، تربیت نیروهای متخصص و کاردان در حوزه گردشگری، تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری، مشارکت شهروندان، برند سازی گردشگری، شفاف‌سازی قوانین و مقررات گردشگری، سیاست‌های تشویقی و حمایتی دولت، هماهنگی نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط گردشگری، گسترش اقامتگاه‌های بوم‌گردی، توسعه خدمات رفاهی و زیرساخت‌های گردشگری، گسترش تورها، دفاتر و آژانس‌های گردشگری، گردشگری خرید، تبلیغات و بازاریابی، میزان اختصاص بودجه سالیانه دولت، کارآفرینی و فضای کسب‌وکار در حوزه گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش درآمد گردشگران، رقابت‌پذیری در زمینه جذب گردشگر، کاهش و متعادل‌سازی هزینه‌های سفر و گردشگری
تأثیرپذیر یا وابسته	جاذبه‌های قومی و عشایری، تولید غذاهای محلی و معرفی آن‌ها، ایجاد بانک اطلاعات گردشگری
مستقل	شیوع بیماری‌های همه‌گیر، خطرات بلایای طبیعی (مثل سیل و...)، شرایط آب‌وهوایی، منابع آلاینده و آسیب‌های زیست‌محیطی
تنظیمی	آداب‌ورسوم خاص محلی، تأمین امنیت گردشگران، مرمت آثار و ابنیه تاریخی-فرهنگی، تنوع اماکن و جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی، تنوع جاذبه‌های طبیعی و زیستی، شبکه حمل‌ونقل منطقه‌ای (ریلی، زمینی و هوایی)، گردشگری ورزشی طبیعت‌منا در منطقه

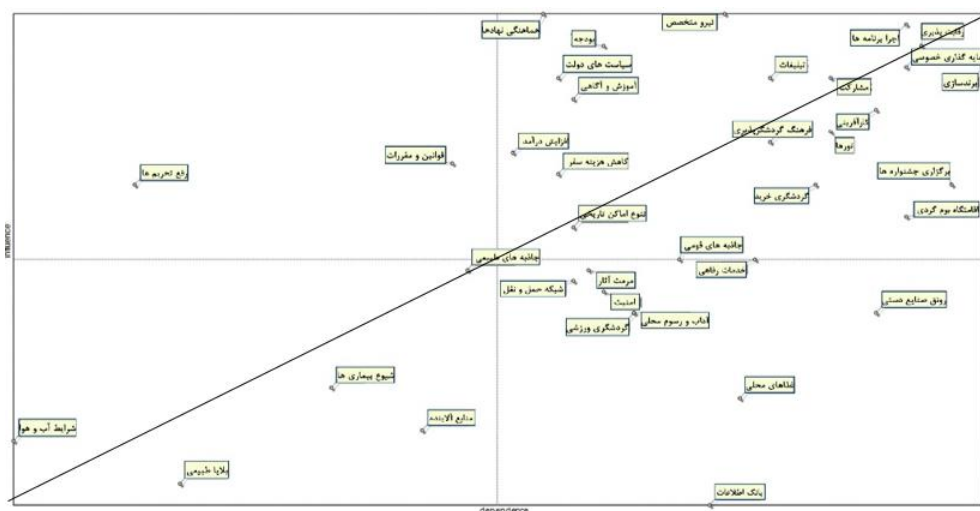
چگونگی و نحوه روابط مستقیم هرکدام از متغیرهای ۳۷ گانه در نرم‌افزار میک‌مک، در پوشش ۱۰۰٪ که نشان‌دهنده روابط بسیار ضعیف تا بسیار قوی میان متغیرها است، در قالب خطوط آبی، قرمز و نقطه‌چین میزان اثرگذاری و اثرپذیری متغیرها بر یکدیگر را نشان می‌دهد. در پوشش ۱۰۰٪ مؤلفه‌هایی همچون برند سازی گردشگری، تربیت نیرو متخصص و کاردان، کارآفرینی و فضای کسب‌وکار در حوزه گردشگری و رقابت‌پذیری در زمینه جذب گردشگر سازمان فضایی گردشگری در آینده را شکل می‌دهند چراکه ارتباط بسیار قوی (خطوط قرمز) با سایر عوامل دارند.

شکل ۶. ارتباط مستقیم بین متغیرها (تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی)

تا اینجا عوامل کلی مؤثر بر توسعه گردشگری، میزان اثرگذاری و اثرپذیری متغیرها و میزان روابط بین آن‌ها موردبررسی قرار گرفت. اکنون باتوجه‌به اینکه هدف اصلی پژوهش شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری

شهرستان خرم‌آباد است می‌بایست با استفاده از پلان متغیرها مهم‌ترین متغیرها را در شکل (۷) شناسایی کرد.

شکل ۷. پلان متغیرها

همان‌طور که در انواع متغیرها توضیح داده شد، متغیرهای تأثیرگذار (به جهت اینکه تأثیرگذارترین شاخص‌ها هستند) و متغیرهای ریسک (به دلیل اینکه ظرفیت بسیار زیادی برای تبدیل شدن به عوامل کلیدی سیستم را دارند) به عنوان مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده هستند. با شناسایی عوامل، ۱۴ عامل کلیدی و مهم به دست آمد که از میان آن‌ها، ۳ عامل «تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه گردشگری»، «سیاست‌های تشویقی و حمایتی دولت» و «هماهنگی نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط گردشگری» به دلیل شباهت موضوعی در یک عامل «سیاست‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری توسط نهادها و هماهنگی بین نهادها» ادغام شدند و در نهایت ۱۲ پیشران کلیدی انتخاب شد که در عوامل ردیف ۲، ۷، ۹ و ۱۱ به عنوان عوامل دارای ارتباط بسیار قوی اشتراک دارد. در جدول (۷) عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری مشخص شده است.

جدول ۷. عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری شهرستان خرم‌آباد

ردیف	پیشران‌های کلیدی
۱	فرهنگ گردشگر پذیری، مهمان‌نوازی گردشگران و کیفیت خدمات پذیرایی
۲	تربیت نیروهای متخصص و کاردان در حوزه گردشگری
۳	سیاست‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری توسط نهادها و هماهنگی بین نهادها
۴	مشارکت شهروندان
۵	گسترش تورها، دفاتر و آژانس‌های گردشگری
۶	گسترش تبلیغات و بازاریابی
۷	رونق کارآفرینی و فضای کسب‌وکار در حوزه گردشگری
۸	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۹	رقابت‌پذیری در زمینه جذب گردشگر
۱۰	تنوع اماکن و جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی
۱۱	برند سازی گردشگری
۱۲	میزان اختصاص بودجه سالیانه دولت در حوزه گردشگری و امکانات زیربنایی آن

بحث

هدف این پژوهش شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر آینده توسعه گردشگری در شهرستان خرم‌آباد با روش تحلیل ساختاری است. به همین منظور برای شناسایی عوامل کلیدی با روش ذکرشده از نرم‌افزار میک‌مک استفاده شده است که ابتدا با مرور پیشینه، مبانی نظری و نظر کارشناسان ۳۷ عامل مؤثر بر توسعه گردشگری شناخته شد. سپس با استفاده از تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک‌مک، ۱۲ پیشران کلیدی مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری در شهرستان خرم‌آباد به دست آمد که در جدول ۷ نشان داده شده است. برخی از این عوامل با پیشینه پژوهش همسو و برخی خاص این پژوهش هستند. نتایج پژوهش علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۷) با نتایج این پژوهش در عوامل رقابت‌پذیری، مشارکت و همبستگی، تنوع فرصت‌های شغلی و فشار تقاضا بر خدمات و زیرساخت‌ها هم‌راستا و با عوامل حذف موانع سفر، گسترش فضاهای ساخته شده گردشگری، تخریب محیط‌زیست، تبدیل شهر کرمان به مادر شهری بیش از یک میلیون نفر، تراکم جمعیت در مناطق گردشگر پذیر و اشتغال افراد بومی و غیربومی در گردشگری اشتراکی ندارد. احمدی فرد و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود به ۱۲ عامل مؤثر بر توسعه گردشگری دست یافتند که ۴ عامل با نتایج این پژوهش همسو است، این عوامل عبارت‌اند از: رقابت‌پذیری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش فرهنگ گردش پذیر و تأسیسات زیرساختی و توزیع امکانات. با بررسی مؤلفه‌های مؤثر در توسعه گردشگری در پژوهش پرمایه و همکاران (۱۴۰۰) به این نتیجه رسیدیم که در ۴ عامل اشتراک وجود دارد که این عبارت‌اند از: جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی، آداب و رسوم، تبلیغات و اطلاع‌رسانی. همچنین نتایج پژوهش رحمتی و پاشازاده (۱۴۰۰) با نتایج این پژوهش در مؤلفه‌های توزیع امکانات، بازاریابی، بودجه، برنامه‌ریزی، رقابت، مشارکت عمومی همسو است. در نتیجه این مقایسه می‌توان گفت که ۵ مؤلفه اصلی در این پژوهش در نتایج سایر پژوهش‌ها یافت نشد که عبارت‌اند از: برند سازی گردشگری، تربیت نیروهای متخصص و کاردان در حوزه گردشگری، گسترش تورها، دفاتر و آژانس‌های گردشگری، رونق کارآفرینی و فضای کسب‌وکار در حوزه گردشگری.

نتیجه‌گیری

با توجه به هدف این پژوهش، ۱۲ عامل کلیدی مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری در شهرستان خرم‌آباد به دست آمد که این عوامل عبارت‌اند از: فرهنگ گردشگر پذیری، مهمان‌نوازی گردشگران و کیفیت خدمات پذیرایی، تربیت نیروهای متخصص و کاردان در حوزه گردشگری، سیاست‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری توسط نهادها و هماهنگی بین نهادها، مشارکت شهروندان، گسترش تورها، دفاتر و آژانس‌های گردشگری، گسترش تبلیغات و بازاریابی، رونق کارآفرینی و فضای کسب‌وکار در حوزه گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، رقابت‌پذیری در زمینه جذب گردشگر، تنوع اماکن و جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی، برند سازی گردشگری و میزان اختصاص بودجه سالیانه دولت در حوزه گردشگری و امکانات زیربنایی آن. عامل فرهنگ گردشگر پذیری و مهمان‌نوازی نشان‌دهنده سطح پذیرش افراد منطقه نسبت به گردشگران و نحوه میزبانی از آنان است که نیازمند آگاهی شهروندان جهت ارتقا این عامل می‌باشد. عامل بعدی، تربیت نیروهای متخصص نشان‌دهنده کمبود نیروهای کاردان گردشگری در مورد مطالعه است که در صورت عدم توجه به این عامل نمی‌توان تصمیمات درخور شرایط گردشگری منطقه گرفت. همچنین وجود نیروهای متخصص پیش‌زمینه‌ای برای عامل بعدی یعنی اتخاذ سیاست‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری محسوب می‌شود چراکه تصمیم‌گیری سیاست‌های خردمندانه به وسیله گروهی متخصص میسر می‌شود. مشارکت شهروندان نیز عاملی برای موفقیت یا عدم موفقیت یک طرح به شمار می‌رود زیرا دخیل بودن شهروندان در روند برنامه‌ریزی می‌تواند بسیار راهگشا باشد که البته بحث مشارکت

نه تنها در این شهرستان بلکه در کل کشور نادیده گرفته می شود. شهرستان خرم آباد به دلیل داشتن جاذبه های گردشگری بسیار، زمینه برگزاری تورهای متنوع را دارد که از این طریق گردشگران بتوانند با جاذبه های متنوع آن آشنا شوند و موجبات تبلیغات جهت جذب گردشگران بیشتر فراهم می گردد. عامل کارآفرینی و فضای کسب و کار می تواند بستری برای اشتغال شهروندان در زمینه گردشگری را فراهم آورد که به اقتصاد کل منطقه کمک خواهد کرد. سرمایه گذاری بخش های خصوصی در زمینه گردشگری نیز یکی دیگر از عواملی است که به سبب تزریق پول به منطقه و بهره مندی از طرح های متنوع موجب توسعه گردشگری می شود. رقابت پذیری با سایر مناطق در زمینه گردشگری نیز می تواند منطقه را به برنامه ریزی بهتر ترغیب نماید. وجود جاذبه های فراوان گردشگری در این شهرستان می تواند گردشگر بیشتری را به خود جذب کند که حتی برخی از این جاذبه ها مانند آبشار بیشه به دلیل بکر بودن و زیبایی به عنوان یک برند در کشور شناخته می شوند اما برند سازی در این زمینه باید همراه با برنامه ریزی صورت بگیرد که گردشگر را چندباره جذب کند. همچنین اگر بودجه ای که دولت در زمینه گردشگری به اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی اختصاص می دهد، افزایش یابد می تواند حلال مشکلات فراوانی در زمینه توسعه گردشگری شهرستان باشد. همان طور که پیش تر اشاره شد، این پژوهش به ۱۲ عامل کلیدی مؤثر برای رشد و توسعه گردشگری در شهرستان خرم آباد دست یافته است که می بایست آن ها را در دستور کار برنامه ریزی های آینده قرارداد. این عوامل در زمینه های مختلفی مطرح شده اند که می توانند سبب یک توسعه همه جانبه شوند اما تحقق این امر نیازمند هماهنگی بین همه عوامل و توسعه و گسترش آن ها است. بنابراین دستیابی به یک آینده مطلوب مستلزم بهره گیری از این عوامل است که می بایست مورد توجه برنامه ریزان، سازمان ها و نهادهای ذی ربط گردشگری قرار بگیرد.

در راستای ۱۲ عامل کلیدی به دست آمده می توان پیشنهادهایی را جهت توسعه گردشگری شهرستان خرم آباد ارائه داد که به شرح ذیل ارائه شده است:

- استخدام متخصصین گردشگری که به شرایط حاکم بر شهرستان تسلط کامل دارند، می تواند جهت ارائه برنامه هایی منسجم و مفید مؤثر واقع شود و همچنین بهره گیری از نظرات شهروندان می تواند تأثیر آن را دوچندان کند.

- در این شهرستان جاذبه های بسیاری همچون تنگ پیازه وجود دارد که از دید گردشگران مغفول مانده اند و پیشنهاد می گردد که این جاذبه ها از طریق تبلیغات و برگزاری تورهای بین استانی به عموم مردم معرفی گردد تا موجبات توسعه بیشتر فراهم آید.

- در ایام خاص که تعداد گردشگران بیشتر از سایر ایام سال است، پیشنهاد می گردد جهت برند سازی و رقابت پذیری برنامه ها و جشنواره های بومی مفرحی (مانند جشن روز گلونی^۱) جهت جذب گردشگران ارائه گردد که این امر خود موجب ایجاد تصویر ذهنی مطلوب و تمایل به بازدید مجدد گردشگران و در نهایت توسعه اقتصادی و فضای کسب و کار می شود.

- سازمان گردشگری می بایست با طرح برنامه های منسجم و ایجاد زیرساخت های لازم (همچون سازمان دهی سایت های تاریخی، ایجاد اقامتگاه های بوم گردی در طبیعت بکر شهرستان، ایجاد کمپ های استراحتگاهی و...) موجبات توسعه را فراهم آورد که این امر مستلزم افزایش میزان بودجه سالیانه دولت در حوزه گردشگری است.

برای دستیابی این پژوهش به اهداف خود محدودیت هایی نیز وجود داشت که از جمله آن ها می توان به گستردگی و زمان گیر بودن پر کردن پرسش نامه (یک ماتریس ۳۷*۳۷) اشاره کرد و همین امر منجر شد که تعداد افراد محدودی حاضر به همکاری در این پژوهش باشند.

۱. روز گلونی مصادف با ۲۶ اردیبهشت است که به عنوان روز سربند (به زبان لری یعنی گلونی) نام گذاری شده است تا زنان با پوشیدن این سربند در مراسم نمادین آن شرکت کنند و درواقع هدف از برگزاری این جشنواره معرفی این پوشش اصیل و زیبا به سایر مردم است.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- اسماعیل‌زاده، سمیه؛ دل‌افروز، نرگس؛ قلی‌پور، علی و مولایی، نصرالله. (۱۴۰۱). توسعه مقیاس اندازه‌گیری اعتماد گردشگران به یک مقصد گردشگری با استفاده از رویکرد آمیخته. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۷ (۵۷)، ۳۰۳-۳۳۱. doi: 10.22054/TMS.2021.62555.2588
- آندرواز، لایلا و جنت‌خواه، روزبه. (۱۴۰۲). مدل‌سازی عوامل مؤثر بر تصویر مقصد گردشگری و تأثیر آن بر رضایتمندی گردشگران مطالعه موردی: شهر تهران. *مجله گردشگری شهری*، ۱۰ (۱)، ۹۵-۱۱۵. doi: 10.22059/jut.2023.341124.1028
- بهزادی، صدیقه؛ رهنما، محمدرحیم؛ جوان، جعفر و عنابستانی، علی‌اکبر. (۱۳۹۷). شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: استان یزد). *جغرافیایی مناطق خشک*، ۹ (۳۳)، ۵۲-۳۷.
- پرچکانی، پروانه؛ رکن‌الدین‌اقتخاری، عبدالرضا و هاشمی، سید سعید. (۱۳۹۹). آینده‌نگاری برند سازی پایدار مقصدهای گردشگری ساحلی. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۵ (۵۰)، ۱۵۷-۱۹۵. doi: 10.22054/tms.2020.37943.2058
- پرمایه، رحیم؛ رمضان‌پور، مهرداد؛ بزرگمهر، کیا و حقزاد، آمنه. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهر لاهیجان. *جغرافیایی فضای گردشگری*، ۹ (۳۴)، ۲۷-۴۸. doi: 10.22054/jut.2019.250270.439
- تقوایی، مسعود و حسینی‌خواه، حسین. (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی توسعه صنعت گردشگری مبتنی بر روش آینده‌پژوهی و سناریونویسی (مطالعه موردی: شهر یاسوج). *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۶ (۲۳)، ۸-۳۰. doi: 10.22080/jtpd.2018.1762
- حسینی، علی و رحیم‌زاده، معصومه. (۱۳۹۸). آینده‌نگاری صنعت گردشگری در شهر تهران. *مجله گردشگری شهری*، ۶ (۱)، ۱۳۵-۱۴۸. doi: 10.22059/jut.2019.250270.439
- حکمت‌نیا، حسن. (۱۳۹۹). ارزیابی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری شهر میبد. *مجله گردشگری شهری*، ۷ (۲)، ۷۱-۸۴. doi: 10.22059/jut.2020.284076.675
- جلالیان، سید اسحاق و بیکی، پریسا. (۱۴۰۲). تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی در کلان‌شهر شیراز. *مجله گردشگری شهری*، ۱۰ (۱)، ۲۱-۱. doi: 10.22059/jut.2023.351748.1088
- ده‌زاده سیلابی، پروین و احمدی‌فرد، نرگس. (۱۳۹۷). تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان مازندران). *جغرافیا و پایداری محیط*، ۹ (۱)، ۷۳-۹۰. doi: 10.22126/ges.2019.1064
- ربیعی‌مندجین، محمدرضا؛ غلامی، علی؛ علیزاده، محمد و محمدزاده لاریجانی، فاطمه. (۱۴۰۱). شناسایی و طراحی الگوی

- اکوسیستم کارآفرینی گردشگری روستایی (مطالعه موردی: شهرستان خلخال). *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۷ (۵۷)، ۲۶۵-۳۰۲. doi: 10.22054/tms.2021.41629.2133
- رحمتی، منصور و پاشازاده، اصغر. (۱۴۰۰). شناسایی پیشران‌های کلیدی گردشگری شهر سرعین. *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۱۰ (۳۶)، ۲۴۹-۲۷۲. doi: 10.22080/jtpd.2021.18380.3248
- زالی، نادر و عطریان، فروغ. (۱۳۹۵). تدوین سناریوهای توسعه گردشگری منطقه‌ای بر اساس اصول آینده‌پژوهی (مورد مطالعه: استان همدان). *آمایش سرزمین*، ۱ (۱)، ۱۰۷-۱۳۱. doi: 10.22059/jtcp.2016.59147
- عبدلی، ناهید. (۱۴۰۱). چشم‌انداز گردشگری ماجراجویانه در ایران با رویکرد آینده‌پژوهی. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۷ (۵۹)، ۱۵۳-۱۹۳. doi: 10.22054/tms.2022.69253.2740
- علی‌اکبری، اسماعیل، پوراحمد، احمد و جلال‌آبادی، لیلا. (۱۳۹۷). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر وضعیت آینده گردشگری پایدار شهر کرمان با رویکرد آینده‌پژوهی. *گردشگری و توسعه*، ۷ (۱)، ۱۷۸-۱۵۶.
- علی‌اکبری، اسماعیل، مرصوصی، نفیسه و جلال‌آبادی، لیلا. (۱۳۹۹). تدوین سناریوهای مؤثر بر آینده گردشگری پایدار شهر کرمان با رویکرد آینده‌پژوهی. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۵ (۵۰)، ۳۵-۶۰. doi: 10.22054/tms.2020.33013.1953
- فرجی ملایی، علی؛ نعمت‌پور، محمد و عشریه، امید. (۱۳۹۶). تحلیل سیستمی اثرات مثبت و منفی توسعه گردشگری ایران با رویکرد آینده‌پژوهی. *مطالعات اجتماعی گردشگری*، ۵ (۹)، ۱۸۹-۱۵۱.
- قهرمانی فرد، حسین؛ حسین‌زاده دلیر، کریم و موسوی، میرسعید. (۱۴۰۰). شناخت و ارزیابی پیشران‌های حیاتی مؤثر بر آینده توسعه گردشگری، مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز. *مجله گردشگری شهری*، ۱ (۱)، ۸۲-۶۷. doi: 10.22059/jut.2021.316833.869
- کلابی، امیرمحمد. (۱۴۰۱). ارائه مدل اکوسیستم گردشگری پایدار با رویکرد فراترکیب. *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۷ (۵۷)، ۱۷۹-۲۰۶. doi: 10.22054/tms.2021.63700.2618
- موحد، علی. (۱۳۹۴). *مقدمه‌ای بر گردشگری شهری*. تهران: پرهام نقش.
- موسوی، میرنجم؛ جلالیان، اسحاق و کهکی، فاطمه سادات. (۱۳۹۶). تدوین سناریوهای عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری استان آذربایجان غربی با استفاده از سناریو ویزارد. *مجله گردشگری شهری*، ۴ (۳)، ۴۹-۶۲. doi: 10.22059/jut.2018.229271.292
- نظم‌فر، حسین و علی بخشی، آمنه. (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی برنامه‌ریزی توسعه گردشگری (نمونه موردی: استان اردبیل). *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۱ (۶۳)، ۷۹-۵۹. doi: 10.52547/jgs.21.63.59
- وثوقی، لیلا و خانی، فضیله (۱۳۹۶). *مروری بر مبانی، رویکردها و مدل‌های برنامه‌ریزی گردشگری*. تهران: مهکامه.

Reference

- Abdoli, N. (2022). The Prospect of Adventure Tourism in Iran with Futures Studies Approach. *Tourism Management Studies*, 17(59), 153-193. <https://doi.org/10.22054/tms.2022.69253.2740> [In Persian].
- Aliakbari, E., Marsousi, N., & Jalalabadi, L. (2020). Compilation and Priority Assessment of Scenarios Affecting the Future of Sustainable Tourism in Kerman with the Futures Studies Approach. *Tourism Management Studies*, 15(50), 35-60. <https://doi.org/10.22054/tms.2020.33013.1953> [In Persian].
- Aliakbari, E., pourahmad, A., & jalalabadi, L. (2018). Identifying the Effective thrusters on the Future of Tourism Status of Kerman City with Futuristic Approach. *Journal of Tourism and Development*, 7(1), 156-178. [In Persian].
- Andervazh, L., & Janat khah, R. B. (2023). Modeling the Factors Affecting the Image of the Tourist Destination and its Effect on Tourist Satisfaction A case study of Tehran city. *Journal of Urban Tourism*, 10(1), 95-115. <https://doi.org/10.22059/jut.2023.341124.1028> [In Persian].
- Aqueveque, C., & Bianchi, C. (2017). Tourism Destination Competitiveness of Chile: A

- Stakeholder Perspective. *Tourism Planning & Development*, 14(4), 447-466. <https://doi.org/10.1080/21568316.2016.1272482>
- Behzadi, S., Rahnema, M. R., Javan, J., & Anabestani, A. A. (2022). Identifying key factors affecting tourism development with a foresight approach (Case Study: Yazd Province). *Journal of Arid Regions Geographic Studies*, 9(33), 37-52. [In Persian].
- Brankov, J.J., & Penjišević, I. & Nina, B. & Curcic, N.B. & Živanovic, B. (2019). Tourism as a Factor of Regional Development: Community Perceptions and Potential Bank Support in the Kopaonik National Park (Serbia). *Journal of Sustainability*, 3(11), 1-22. <https://doi.org/10.3390/su11226507>
- Burbano, D. V., Valdivieso, J. C., Izurieta, J. C., Meredith, T. C., & Ferri, D. Q. (2022). "Rethink and reset" tourism in the Galapagos Islands: Stakeholders' views on the sustainability of tourism development. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(2), 100057. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2022.100057>
- Chebli, A. A. (2020). The impact of Covis-19 on tourist consumption behaviour: a perspective article. *Journal of Tourism Management Research*, 7(2), 196-207. <https://doi.org/10.18488/journal.31.2020.72.196.207>
- Chi, N. T. K., & Vien, H. T. (2012). *Factors influencing on Vietnam's tourism development*.
- Colabi, A. M. (2022). Presenting a Model of Sustainable Tourism Ecosystem: A Meta-Synthesis Approach. *Tourism Management Studies*, 17(57), 179-206. <https://doi.org/10.22054/tms.2021.63700.2618> [In Persian].
- Dadazade- Silabi, P., & Ahmadifard, N. (2019). Determine the Key Factors of Tourism Development Based on Future Research Approach (Case Study: Mazandaran Province). *Geography and Environmental Sustainability*, 9(1), 73-89. <https://doi.org/10.22126/ges.2019.1064> [In Persian].
- Esmaeilzadeh, S., Delafrooz, N., Gholipur, A., & Molaei, N. (2022). Developing a Scale to Measure Tourist Trust: A Mixed Methods Approach. *Tourism Management Studies*, 17(57), 30-331. <https://doi.org/10.22054/tms.2021.62555.2588> [In Persian].
- Eyuboglu, S., & Eyuboglu, K. (2020). Tourism development and economic growth: an asymmetric panel causality test. *Current Issues in Tourism*, 23(6), 659-665. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1588863>
- Faraji, A., Nemat pour, M., & Ashrie, O. (2018). A Systematic Analysis of Positive and Negative Effects of IRAN Tourism Development Using a Future Study Approach. *Social Studies in Tourism*, 5(9), 151-189. [In Persian].
- Ghahramanifard, H., Hoseinzadedalir, K., & Moosavi, M. S. (2021). Recognition and Evaluation of Effective Vital Drivers on the Future of Tourism Development in Iran's Metropolises Case Study: Tabriz Metropolis. *Journal of Urban Tourism*, 8(1), 67-82. <https://doi.org/10.22059/jut.2021.316833.869> [In Persian].
- Godet, A. J., Meunier, M. F., & Roubelat, F. (2003). *Structural analysis with the MICMAC method & actors' strategy with MACTOR method*. AC/UNU Millennium Project: Futures Research Methodology-V2.0, AC/UNU, Washington, DC.
- Hasani, A., & Rahimzadeh, M. (2019). Tehran Tourism industry foresight. *Journal of Urban Tourism*, 6(1), 135-148. <https://doi.org/10.22059/jut.2019.250270.439> [In Persian].
- Hekmatnia, H. (2020). Evaluation of Effective Factors on tourism development of Meybod. *Urban tourism*, 7(2), 71-84. <https://doi.org/10.22059/jut.2020.284076.675> [In Persian].
- Ianioglo, A., & Rissanen, M. (2020). Global trends and tourism development in peripheral areas. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 20(5), 520-539. <https://doi.org/10.1080/15022250.2020.1848620>
- Islam, M. S. (2015). Study on factors influencing tourism: Way forward for sustainable tourism in Bangladesh. *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 6, 1-13.
- Jalalian, S. I., & Beiki, P. (2023). Analysis of Factors Affecting Cultural Tourism Development in Shiraz Metropolis. *Journal of Urban Tourism*, 10(1), 1-21. <https://doi.org/10.22059/jut.2023.351748.1088> [In Persian].
- Mousavi, M., Jalalian, I., & kahaki, F. (2017). Developing Scenarios of the Factors Affecting the Development of Tourism in West Azerbaijan Province Using the Scenario

- Wizard. *Journal of Urban Tourism*, 4(3), 49-62. <https://doi.org/10.22059/jut.2018.229271.292> [In Persian].
- Movahed, A. (2015). *Introduction to Urban Tourism*. Tehran: Parham Naghsh Publication. [In Persian].
- Nazmfar H., & Alibakhshi A. (2022). Future Studies of Tourism Development Planning (Case study: Ardabil province). *Journal of Applied researches in Geographical Sciences*, 21(63), 59-79. <https://doi.org/10.52547/jgs.21.63.59> [In Persian].
- Parchekani, P., Roknedin Eftekhari, A., & Hashemi, S. S. (2020). sustainable Branding Foresight of Coastal Destinations (A Case Study: Chabahar Coastal Area). *Tourism Management Studies*, 15(50), 157-195. <https://doi.org/10.22054/tms.2020.37943.2058> [In Persian].
- Pormayeh, R., Remazanpour, M., Bozorgmehr, K., & Haghazad, A. (2020). Factors Affecting Tourism Development in Lahijan. *Geographical Journal of Tourism Space*, 9(34), 27-48. [dor: 20.1001.1.22518827.1399.9.34.2.1](https://doi.org/10.1001.1.22518827.1399.9.34.2.1) [In Persian].
- Rabiee mandejin, M., Gholami, A., Alizadeh, M., & Mohammadzadeh Larijani, F. (2022). Identification and Design of a Model of Rural Tourism Entrepreneurship Ecosystem: The Case of Khalkhal City (Case study: Khalkhal city). *Tourism Management Studies*, 17(57), 265-302. <https://doi.org/10.22054/tms.2021.41629.2133> [In Persian].
- Rahmati, M., & Pashazadeh, A. (2021). Recognition of key propellers of Sarein City Tourism. *Journal of Tourism Planning and Development*, 10(36), 249-272. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.18380.3248> [In Persian].
- Santos, M. C., Veiga, C., Santos, J. A. C., & Águas, P. (2022). *Sustainability as a success factor for tourism destinations: a systematic literature review*. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*. <https://doi.org/10.1108/WHATT-10-2021-0139>
- Sobaih, A. E. E., Elshaer, I., Hasanein, A. M., & Abdelaziz, A. S. (2021). Responses to COVID-19: The role of performance in the relationship between small hospitality enterprises' resilience and sustainable tourism development. *International Journal of Hospitality Management*, 94, 102824. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102824>
- Taghvaei, M., & Hosseinekhah, H. (2018). Tourism Development Planning Based on Futures Studies and Scenario Case Study: Yasouj. *Journal of Tourism Planning and Development*, 6(23), 8-30. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2018.1762> [In Persian].
- Vosoghi, L., & khani. (2017). A review of the basics, approaches and models of tourism planning. Tehran: Mahkame. [In Persian].
- Zali, N., & Atrian, F. (2016). Presentation of Tourism Regional Development Scenarios Based on the Principles of Futures Studies (Case: Hamadan Province). *Town and Country Planning*, 8(1), 107-131. <https://doi.org/10.22059/jtcp.2016.59147> [In Persian].
- Zhang, S., Zhang, G., & Ju, H. (2020). The spatial pattern and influencing factors of tourism development in the Yellow River Basin of China. *PloS one*, 15(11), e0242029. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242029>